

ORTADOĐU'DA YENİ-SÖMÜRGEÇİ PRATİKLER: ARKEOLOJİ, BİLGİ VE İKTİDAR

İyiliksever Batı, Doğulu insanın kendi zalim hükümdarı karşısında kaybettiği özgürlüğünü ona geri vermek misyonuyla Doğuyü işgal etme hakkını kazanıyor. Bütün bunları da arkeolojiden siyaset bilimine kadar uzanan geniş bir yelpazedeki uzmanların meşrulaştırıcı yorumlarının zırhına bürünerek yapıyor.

Ali BALCI

NATO, 29 Kasım 2011 tarihinde Facebook'taki resmi sayfasında Youtube'ya yüklediği bir videoyu takipçileriyle paylaştı. "NATO ve Libya: Kargaşa Zamanlarında Kültürel Miras" başlığını taşıyan bu Youtube videosu, Facebook sayfasında "Libya'nın kültürel mirasının son çatışmada nasıl etkilendiğine ve onu korumaya çalışma noktasında atılan adımlara bir bakın" yorumuyla duyuruldu. Video'nun içeriğinde iç savaşta ve daha öncesindeki Kaddafi döneminde Libya'nın tarihsel mirasının nasıl yıkıma uğradığı ve NATO operasyonu ile birlikte bu mirasın nasıl koruma altına alındığı temel konu olarak işleniyor. Yine 4 Ocak 2012 tarihinde NATO, resmi web sayfasında "Libya'nın Mirasını Korumak" başlıklı bir haber yayınladı ve Libya müdahalesinin bu ülkedeki hiçbir tarihsel mirasa zarar vermediğini iki uzman arkeoloğun ağzından aktardı. Yazının sonunda ise şu yorum yer aldı: "NATO Libya'daki misyonunu örgütün tarihindeki en başarılı hava operasyonlarından birini yaparak 31 Ekim 2011'de sona erdirdi.

Ayrıca bu operasyonun Libya'nın eski tarihsel miras alanlarına hiç zarar vermeksizin tamamlanması da büyük bir başarıdır".

Youtube videosunun içinde geçen konuşmalar ile diğer habe-

Doğulu halkları bekleyen pratik, 'Batılı beyaz adamın' Doğu'daki iyilikseverliğini temsil eden bu yeni inşa edilmiş binaya alışmak ve onunla yaşamaktır. Nitekim Müze'nin açılışında dönemin Irak Başbakanı Nuri El-Maliki Saddam döneminin karanlık çağını uzun uzun anlattıktan sonra "en içten teşekkürlerini" müzeyi restore eden ülkelere sunmayı ihmal etmemiştir. Bu durumda 'yeni' Irak Ulusal Müzesi'nin temel fonksiyonu Batı'nın yıkımdaki rolünün üstünü örtmek ve bunu iyilikseverliğiyle ikame etmektir.

rin metninde geçen bazı ifadeleri birleştirerek kullandığımızda ortaya şu resim çıkıyor: "Libya'daki çatışmalar sırasında füzelerin ve Kaddafi yanlısı askerlerin Leptis Manga antik kentinde saklandıkları ve Kaddafi'nin burayı bir arkeolojik kalkan olarak kullandığı söyleniyor. [...] Libya, Irak Savaşı'nın ardından kültürel bir yağmalama ve vandalizmin ucundan dönmüş gözüküyor". Spike'nin burada bahsettiği savaş, 2003 Amerika'nın Irak'ı işgali ve daha da önemlisi yağmalamanın savaşın ardından Iraklılar tarafından gerçekleştirildiğine dair özel bir vurgu söz konusu. Bu görme biçimi, yani Ortadoğuluların tarihsel mirası yağmalayan karakteri karşısında Batı'nın bu mirası koruyucu rolüne yönelik vurgu, tesadüfi ve sadece habere ve videoya özgü bir şey olsaydı kolayca geçiştirilebilirdi. Fakat söz konusu ifadeler, birkaç yüzyıldır biriken Batı'nın Doğu'yu görme biçiminin (Şarkiyatçılık) bir uzantısı olduğu kadar, bu görme biçiminin Doğu'ya müdahaleyi nasıl meşrulaştırdığını da açık bir şekilde ortaya koymaktadır: Doğu kendi tarihsel mirasını koruyamaz, bu miras Doğu için

Batı tarafından korunmalıdır.

Amerika'nın 2003 yılında Irak'ı işgali sırasında bu ülkedeki çok sayıda tarihsel miras yağmalanıp zarar görürken, Amerika'daki profesyonel arkeologları bir araya getiren en geniş çatı kuruluş Amerikan Arkeoloji Topluluğu dönemin ABD Başkanı George W. Bush'a bir mektup göndermişti. Mektup şu ifadelerle sona eriyordu: "Yıkılan zalim (inhuman) Irak rejiminin aksine, Birleşik Devletler özgürlük, demokrasi, tarafsızlık ve hukukun üstünlüğü sayesinde insan potansiyelinin tam olarak gerçekleştirilmesine kendini adanmış iyiliksever bir ulustur. Bizim ülkemizde bir zamanlar zengin tarihsel mirasımızın doğup büyüdüğü binlerce mekâna saygı duyar ve koruruz. Bu miras, ulusal kimliğimizin temelinde yatar ve sürekli bir esin kaynağıdır. Umuyoruz ki aynı hak, Irak halkına da sağlanacak ve dolaylı olarak da Irak'ın eski hazinelerini kendinin gören ülkemizin ve dünyanın insanlarına da sunulacaktır". Mektup, Irak Ulusal Müzesi'nin enkaza dönüşmesinden kısa bir süre sonra gönderilmişti ve içinde şu ifadeyi barındırıyordu: "Eğer bu

süreç kontrol altına alınmaksızın devam ederse, felaket getiren yıkım diğer bölgelere ve diğer eserlere de yayılacaktır. [...] Size (yani Amerikan başkanına) talanı durdurmak ve kültürel alanları korumak için tüm araçları kullanma çağrısında bulunuyoruz.”

Fakat biliyoruz ki, Irak Ulusal Müzesi 12 Nisan 2003'te, yani Amerikan işgal güçlerinin Bağdat'a girişinden sadece 2 gün sonra, yağmalanmış ve onarılamaz bir hasar görmüştür. Yukarıdaki sunma biçimlerinde yer alamayan ve ısrarla görmezden gelinen şey işe şu: Amerika'nın Bağdat'ı işgal ediyor oluşu ve yağmanın işgal koşulları altında gerçekleştiği. Bu, önemli bir ayrıntıdır, çünkü söz konusu görmezden gelmenin bugün elimizde bıraktığı tek 'geçerli' ve onunla yaşamak zorunda olduğumuz şey ise Batı'nın yeniden restore edip inşa ettiği, böylelikle de 2009 yılından itibaren Irak halkının ve dünyanın diğer insanların hizmetine sunduğu Irak Ulusal Müzesi'dir. Diğer bir ifadeyle Doğulu halkları bekleyen pratik, 'Batılı beyaz adamın' Doğudaki iyilikseverliğini temsil eden bu yeni inşa edilmiş binaya alışmak ve onunla yaşamaktır. Nitekim Müze'nin açılışında dönemin Irak Başbakanı Nuri El-Maliki Saddam döneminin karanlık çağını uzun uzun anlattıktan sonra "en içten teşekkürlerini" müzeyi restore eden ülkelere sunmayı ihmal etmemiştir. Bu durumda 'yeni' Irak Ulusal Müzesi'nin temel fonksiyonu Batı'nın yıkımdaki rolünün üstünü örtmek ve bunu iyilikseverliğiyle ikame etmektir.

Söz konusu iki örnek, Batı'nın Doğuyu görme ve bilme biçimlerini detaylı incelemeye tabi tutan Edward W. Said'in Şarkiyatçılık başlıklı çalışmasında bize açık bir

şekilde gösterdiği üç önemli noktanın hala geçerliliğini koruduğunu gösteriyor. Birincisi, arkeologların yani Batı'nın Doğu üzerindeki iktidarı ile doğrudan bir bağı yokmuş gibi gözükken uzman ve bilim adamlarının aslında son tahlilde bu iktidarın kurulmasına nasıl imkân sağladıkları meselesidir. NATO'nun ilgili haberinde ve videoda iki arkeolojik kurumun ve iki arkeologun isimleri geçiyor: Blue Shield Committee ve onun başkanı Karl Von Habsburg ile The International Military Cultural Resources Work Group ve başkanı Dr. Joris Kila. Her iki isim de gerek videoda gerekse haber metninde konuşarak, NATO'nun Libya'daki tarihsel mirasa hiçbir zarar vermediğini onaylayan iki uzman isim görevini üstleniyorlar. Üstelik bunlara göre, NATO Kaddafi güçlerinin bu tarihsel mirasa zarar vermesini engelleyen bir işlevde üstlenmiştir. Amerikan Arkeoloji Topluluğu'nun oğul Bush'u tüm imkânları kullanmaya davet eden mektubu ise bilim insanı ve iktidar arasındaki aleni işbirliğinin sembol metni olmaya adaydır.

İkincisi, klasik Şarkiyatçı metinlerin sürekli tekrarladığı Doğu ve Batı arasındaki keskin ayrım kendisini yeni örnekler bağlamında yeniden üretmeye ve sağlamlaştırmaya devam ediyor: Zalim Doğulu hükümdarlar ve iyiliksever Batılı uluslar. Dolayısıyla bu ikilik, kendini tekrarlamaya devam ederken Said'in dikkatimizi çektiği üçüncü olgu devreye giriyor: Batı'nın Doğuyu içine batığı zulümden kurtaran tarihsel misyonu. Kısacası, Batı Doğuya Doğu ile arasındaki hiçbir şekilde aşılmaz farkın Doğu için yıkıcı sonuçlarını engellemek için geliyor. Diğer bir ifadeyle iyiliksever Batı, Doğulu insanın kendi zalim hükümdarı karşısında kaybetti-

ği özgürlüğünü ona geri vermek misyonuyla Doğuyu işgal etme hakkını kazanıyor. Bütün bunları da arkeolojiden siyaset bilimine kadar uzanan geniş bir yelpazedeki uzmanların meşrulaştırıcı yorumlarının zırhına bürünerek yapıyor.

NATO'nun Libya müdahalesinin hemen ardından Nature dergisinde çıkan konuyla ilgili bir haberin giriş cümlesi dikkate değer: "Libya'da arkeoloji nihayet yeşerme şansına erişti. Bilim adamlarına göre, Kaddafi rejiminin on yıllar süren ihmalden sonra ülkenin zengin kültürel mirasına ilişkin araştırmalar devrimin ardından genişleyebilecek". Yine aynı tarihte (18 Kasım 2011) Science dergisinde çıkan bir haber analiz yazısı da Libya'da bir yer bilimcinin dilinden aktardığı şu cümlelerle bitiyordu: "Kaddafi güvenliği çok fazla önemsemi ama bilim ve eğitimi ihmal etti. [...] ama Libya sonunda doğru yolda ilerlemeye başladı. Fakat yardıma ihtiyacı olmaya devam edecek. Umarım sizler bizi yalnız bırakmayacaksınız".

Bu ve benzeri yorumlar birçok Batılı (ve hatta yerli) haber sitesinde yapıldı ve tekrarlandı. Fakat tam bu noktada ıskalanmaması gereken şey, bu söylemler ve tekrarların gazete yazılarından akademik analizlere, politikacı yorumlarından popüler kültüre kadar uzanan daha büyük bir söylemin içinde olup bittiğidir. Diğer bir ifadeyle, yukarıda örnekleri sunulan arkeolojideki bu görme biçimleri Batı'nın Doğuyu birkaç yüzyıldır içine hapsediği Şarkiyatçı görme biçiminden ve bunun beraberinde getirdiği Batı'nın Doğu üzerindeki iktidarından bağımsız değildir. ○

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi